

Ulydighed mod en borgmester i Thisted

AF TORSTEN BALLE

En dag i maj 1680 blev en gammel, invalid enke, Anne Terkelsdatter, fundet død i sit hus sønder i byen i Thisted. Ingen vidste, hvornår hun var død. Hun havde nok hverken slægtninge eller venner og ingen naboer, der bekymrede sig for hende, og det blev derfor byens øvrighed, der måtte sørge for hendes begravelse. Det var ikke så rart, for hun havde ligget død længe, men det skulle gøres. Normalt var det de to bytjenere, der skulle have besørget det fornødne, men netop da var der ingen af dem, der kunne. Borgmester Morten Tomsen var dog ikke rådvild. Han sendte to mænd til alle borgere norden bækken og to til alle sønden bækken med besked om, at de skulle møde den 21. maj kl. 12 for at hjælpe hende i jorden, da han var bange for, at der kunne opstå sygdom i byen, hvis hun stod længere. Hun burde for længe siden have været i jorden. Måske var der en særlig grund til dette store opbud. Den blev ikke nævnet, men kom senere frem under de retssager, der fulgte efter, fordi nogle borgere ikke mødte og altså ikke gjorde deres borgerpligt: at adlyde øvrighedens befalinger.

Mange gjorde, og den fastsatte dag var der da samlet så stort et ligfølge ved den gamle kones hus, som det kunne være en af de rigeste borgere, der skulle følges hen. Det kom dog til et beklageligt oprin, inden de begyndte at gå. Christen Pedersen Tygstrup sagde, at han ville ikke gå, hvis hans nabo ikke gik med. Der er ikke noget at sige til, at borgmesteren blev vred over den åbenlyse trods her ved den højtidelige handling. Han sagde: "Hvorfor går du da ikke hjem?" og slog ham over ryggen med sin stok. Christen Pedersen greb efter borgmesteren, der blot skød ham fra sig, så han faldt. Det skulle der nok af visse grunde ikke så meget til, men borgmesterens kæp kom i stykker mellem dem.

Efter denne upassende episode foregik begravelsen ellers planmæssigt. Borgmesteren selv, rådmænd Morten Andersen (Anne Søes stedfader), byskriveren Jens Lauritsen og omkring 30 andre borgere fulgte kisten til kirkegården, hvor sognepræsten, magister Anders Nielsen Heeboe, kastede muld på hende.

Men en borgmester kunne ikke roligt finde, sig i, at borgere satte sig op imod ham. Det kunne snart føre til retsløse tilstande i det lille bysamfund. Den 29. maj beskyldte han på tinge flere af borgerne for ulydighed mod ham og byrådet ved Anne Terkelsdatters begravelse, og krævede, at de hver skulle betale 3 rigsort efter loven. Den 12. juni undskyldte de sig med, at nogle først havde fået borgmesterens besked, dagen før de skulle møde. Da var det Kristi Himmelfarts dag, og de mente ikke, at de burde indkaldes en højhellig dag. Og så kom en anden grund frem. De mente ikke, at de var pligtige til at bære rakkere, og at Anne Terkelsdatter i lang tid havde brugt rakkeri, var bekendt nok. Der var måske også en tredje grund, nemlig at nogle af de rigeste borgere følte sig for store til at springe, så snart en borgmester fløjtede, men det kunne man jo ikke godt sige i retten. Byfogeden Emmike Eriksen fandt ikke, at deres undskyldninger var gyldige og dømte

dem til at betale 2 x 3 mark hver, 3 til kongen og 3 til byen.

Det så ikke ud til, at Christen Pedersen Tygstrup, der havde gjort skandale ved begravelsen, skulle slippe så let. Han havde jo angrebet en embedsmand i funktion, og borgmesteren forlangte, at han blev dømt til at betale 3 x 40 mark, 40 til kongen, 40 til byen og 40 til borgmesteren. Christen Tygstrup, der var skrædder, gjorde et kluntet forsøg op at slippe fri ved at påstå, at han var bådsmand, men den lovkyndige borgmester lod sig ikke bluffe. Han forlangte straks at se hans pas, forbød ham af lade sig leje af andre end byen og bød ham penge på hånden. Sagen blev opsat seks uger, for at manden kunne få tid til at betænke sig, men så lang tid behøvede han ikke. Allerede den 19. juni var gassen gået af den tapre skrædder. Han mødte for retten og bad ydmygeligst borgmesteren om forladelse, fordi han i fuldskab havde forset sig ved begravelsen. Det skulle aldrig ske mere! Hvis borgmesteren nådigt ville tilgive ham, ville han give 1 rigsdaler til fattige og husarme. Og borgmesteren tilgav ham - måske med et smil - men han ville selv bestemme, hvem der skulle have den daler - nok af gode grunde.

Men der var folk, der var hårdere i kanten end skrædderen. Den 12. juni vidnede flere af tinghørerne, at den dag, borgmesteren begyndte sagen, stod Peder Christensen Årup uden for tingstokkene og sagde, at *hvis retten skulle sidde i spydstagen, var det bedst, at hver mand lavede sig en kæp*. Det var måske lidt uovervejet, men kunne betyde farlig trods, og borgmesteren skyndte sig at få ordlyden fastslået ved et tingsvidne, så længe den var i frisk minde. Der kunne måske senere blive brug for den, for det var ikke at vente, at Peder Årup ville bøje sig for byrettens dom og betale sin bøde.

Det gjorde han heller ikke. Han gik til landstinget i Viborg, og fik en landstingsstævning mod borgmestrene, rådet og borgerskabet, fordi han og hans "medinteresserede" - eller medsamsvorne - ikke var tilfreds med den dom, de havde fået. Men der må have været noget, der skulle skjules, for stævningen blev ikke læst på bytinget eller for dem, der var indstævnet, men i et privat hus. Det krumspring hjalp dog ikke. Enhver havde krav på at få en kopi af en skriftlig stævning mod ham, så han kunne se, hvad der stod - og hvad der ikke stod - og tage sine forholdsregler. Laurits Jensen, prokurator i Thisted (tidligere byfoged) forlangte så på borgmestres og råds vegne kopi af stævningen, men Peder Årup ville ikke rigtig ud med den. Man kunne imidlertid tvinge enhver til at efterkomme et lovligt krav ved at gentage det på flere tingdage. Var det sket forgæves på 3 tingdage, kunne man lade manden fordele, som det hed. En fordelt mand kunne ikke mere møde for retten eller føre en sag, før han havde rettet for sig.

Peder Årup trak sagen ud, så længe han kunne og ventede til 3. ting. Så leverede han kopien fra sig, men kun med hans egen underskrift. Det var prokurator Laurits Jensen ikke tilfreds med. Han forlangte, at alle de

”medinteresserede” skulle skrive under, så man kunne vide, hvem de var, for det var netop det, der skulle skjules.

Dette krav blev så også stillet ved et 1. ting og ved 2. ting. Peder Årup gjorde igen udflugter, men der var dog mødt en Holger Danske, der ville være sit navn bekendt. Niels Mortensen Torsted, også en rig borger, sagde først, at tiden ville give, hvem de interesserede var, og da byfogeden spurgte, om han var med, svarede han: ”Ja Guds hellige død er jeg med!”

14 dage efter var borgmester Morten Tomsen klar til et angreb. Først førte han vidner på, at Anne Christensdatter, som kaldtes Anne Terkelsdatter, var født i Thisted af ærlige og ægte forældre, og at hendes fader i sin tid var en af de bedste skatteborgere i byen. Siden hun blev gift af sin moders og stedfaders hus, havde hun og hendes mand skattet, så længe de havde noget at skatte af.

For at understrege, at det var nødvendigt at kende navnene på Peder Årups bagmænd, fremlagde han så på borgmestres og råds vegne et længere indlæg. I det kalder han Peder Årup en modvillig person, der har nedsat sig i et lidet hus hos sin hustrus moder og giver ganske lidt i skat (kæmneren attesterer, at det var 11 mark). Derfor kunne man ikke vente, at han alene kunne betale, hvis der skulle falde bøder. I hvert fald skulle han stille god kaution.

Endelig kom borgmesteren frem med to tingsvidner, han havde gemt til lejligheden kom til at lægge dem frem. Først det, hvorefter Peder Årup og de andre havde sagt, at de ikke ville være med til at bære en ”rakker”. Derved havde de blameret borgmesteren, præsten og andre godtfolk, der fulgte hendes lig. Og så det tingsvidne om Peder Årups uforsigtige ord om, at det var bedst, at hver mand lavede sig en kær, hvis retten skulle sidde i spydstagen.

Dommen lød da også på, at Peder Årup skulle stille kaution til sagens udgang og opgive navnene på sine bagmænd.

Men han var endnu ikke slået. Ved et senere ting ville han føre vidner på, at Anne Terkelsdatter måtte anses for at være en rakker, fordi hun havde taget skindet af heste, hunde og katte. Men særlig heldig var han ikke. Flere

sagde, at de ikke havde set det. Nogle havde hørt det af andre. Niels Mulli havde aldrig set, at hun rakkede, men at hun gik ved to krykker. Måske for at gøre det usandsynligt, at hun havde kunnet gøre rakkerarbejde. Enkelte sagde forsigtigt, at de nok vidste, at hun tog huden af døde dyr, men de nævnede ikke noget konkret eksempel.

Så begyndte jorden at brænde under de sammensvorne. En af storbørgerne, Niels Jensen Toftum, skyndte sig at føre vidner på, at han var bortrejst, da Anna Terkelsdatter blev begravet. Jens Svendsen - en af de rigeste borgere, fader til Peder Mads Jensen til Ulstrup - betalte sine 2 x 3 mark og var dermed ude af sagen. Hos andre - der altså også må have indrømmet deres medskyld - blev der gjort udlæg. Pengene var der god brug for. De skulle bruges til en meget nødvendig reparation af rådstuen.

Men der var endnu en hård kerne tilbage, og en af parterne må være gået til Landstinget i Viborg, for 4. juni 1681 begærede Laurits Jensen på borgmestres og råds vegne 1. ting over nogle borgere, der ikke havde rettet sig efter landstingsdommen. Hvad den gik ud på, ved vi ikke, da landstingets dombøger mangler for den tid, men ved 3. ting havde nogle rettet for sig og var så fri. Tilbage var Tomas Graversen (senere ejer af Nordentoft), Anders Kåstrup og Niels Kåstrup (det var i hans hus, Peder Årup lod landstingsstævningen læse) og en fjerde. Da de ikke senere er blevet fordelt, må de også være faldet til føje.

Så var sagen egentlig endt - med en fuldstændig sejr for borgmesteren. Men dønningerne mærkes endnu en tid efter. Den 17. februar 1683, altså næsten 2 år efter, indstævnedes Niels Mortensen Torsted og Peder Årup nogle borgere efter landstingsdommen, der pålægger dem at gøre borgmestrene og råd offentlig afbigt og at udrede sagsomkostninger med 10 rdl. i den sag om Anne Terkelsdatters begravelse.

Og dommeren slutter endelig sagen ved at pålægge de indstævnedes at betale hver sin del sammen med Niels Torsted og Peder Årup.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1977, side 124-128).